SABLJARKA

I

PLATNICA

24591

Presvijetlom gosp. Arminu Pavičiću,
kr. predstojniku odjela za bogošt. i nastavu,
podnosi smjerno

Pisac

Sabljarka (Pelecus cultratus Linné) i platnica (Leuciscus virgo Heckel).

(Dodatak narodnoj nomenklaturi riba.)

Napisao

prof. **M. Medić** (Zagreb).

(Sa jednom tablom.)

Malo koja riblja vrsta da nema poviše narodnih imena. Ovaj put voljan sam da iznesem najprije abecednim redom dosad pribrana imena vrste *Pelecus cultratus* Linné, izmegju kojih odabrah kao glavno sabljarka. Imena su pokupljena, izuzevši ona iz Bosanskoga Broda i poznate Pančićeve rasprave „Рибе у Србији“, po Hrvatskoj i Slavoniji; a uz svako se napominje, gdje se govori, pa se kažu i vode, u kojima se riba pod kojim od njih hvata, — no vode su zbog boljega prijegleda metnute u zagradu[1]).

1. **Babov.** Pančić piše, da je ovo tursko ime, a zemunski ribari vele da su usta u ove ribe kao u kakve babe, pa po tome da se ona zove „babov“ (vidi „Летопис Матице Српске“, knjiga 166. str. 61.).

2. **Brdva.** Živike (Crnac), i Davor ili Svinjar (Sava).

3. **Gmitra.** Pančić.

4. **Kosač.** Pančić. Ovaj pisac napominje na str. 164., da ćemo na 94. strani naći imena kosalj i kosač. Ja sam u „Летопису Матице Српске“ (knjiga 166. str. 72.) istakao, da je na posljednjem mjestu izostavljeno ime „kòsâlj“, koje je Pančić svakako namijenio „sabljarci“. Ujedno sam dodao, da zemunski ribari vrstu *Abramis ballerus* Linné zovu kosaljem; a kasnije sam doznao u Osijeku, da je ovaj „kosalj“ tu po njemačkom imenu „Spitzer“ (koje se čuje i u Zemunu) stekao ime „špicera“ i „špicara“, s kojima je srodno i Pančićevo „špice“, što se govori u Biogradu („Rad jug. akad. znan. i umjet.“, knjiga 126. str. 100.). Vrlo sam se obradovao, kad sam našao u kvestionaru, ispunjenu u Mitrovici (Sava), da se tamo hvataju „kosalji“ (Spitzen), pa da „kosalja“ ima u Bosutu (Sava i Bosut), a kosalja špicera kod Adaševaca i Vašice (Bosut). Inače sam razabrao za ime kosarka, kojemu je dodano njemačko „Spitzer“, i to da se govori u Moroviću (Bosut i Studva); pa za ime kesega kòsalja od Lipovca (Bosut i Spačva), špicaljka od Županje (Sava), te špìcer i špicara još

[1]) Na zamolbu g. S. Brusine, kr. sveučil. profesora, izvoljela je kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada godine 1892. rasposlati na područne oblasti „kvestionare“ njegove, da bi se sakupilo što više i što bolje ihtiološke gragje. Te sam kvestionare dobrotom ovoga zaslužnoga i neumornog zoologa proučavanja radi imao u rukama i ja; i to su oni kvestionari, što se napominju u ovom dodatku, a bez kojih ni on ne bi potpun bio.

od nekojih mjesta. A najposlije zabilježio je ime kosalj već i Gr. Lazić u svoju „Наравну Историју“, ali ga je krivo determinirao kao *Cyprinus idus*, jer je ovo jez, kojemu se nigdje ne kaže njemački „Spitzer“ (vidi i u „Rječniku hrv. ili srp. jezika“ kod riječi kosalj).

Ova imena dokazuju ponajbolje, da nije u redu, što je Pančić izjednačio u značenju riječi kosač i kosalj megju sobom i s riječju sabljarka. S istih razloga ne mogu da pristanu sabljarci baš ni imena „kosarica“ i „kosjerica“, koje je objavio g. D. Hirc u „Nastavnome Vjesniku“ (knjiga V. str. 167.), pa ni „kisir“, što ga je zabilježio g. prof. dr. A. E. Jurinac za Orljavu („Glasnik hrv. narav. društva“ za godinu 1887., str. 37.); ali imam još i drugih dokaza za to. Mjeseca augusta 1901. godine bio sam u Vrbovljanima (kod Okučana), pa tamošnji seljaci hvataju takogjer ribe i u Velikom i u Malom Strugu, i oni razlikuju dobro sablju od kusijèra; a o tome sam se uvjerio i u Staroj Gradišci, gdje mjesto „kùsijer“ kažu kùsîr (po zapadnom govoru). Ime „kusir“ pored imena sabljar čuo sam u Jasenovcu od g. Antuna Kirchhoffera, no njemu je kusir naš kosalj ili špicer, dok je kusir u Staroj Gradišci „Scheiberl“ ili *Blicca argyroleuca* Heckel, a „kosalj“ opet koza. Ovo ime „koza“ kazao mi je i ribar Stojanović, kad mi je dodavao iz čamca naša dva kosalja, što ih je uhvatio svojim gušćakom u Malom Strugu ispod Gornjega Varoša (jednoga dijela Stare Gradiške), ali još reče, da se ta koza zove ljeskar, ljeskarak i ljeskarica, što je malo zatim potvrdio i Andrija Matakunović.

Ostavit ću za drugi put, gdje se sve govore imena: kusir, kos, kosir, pa ljeskar, kozara i kozica, a i koza; ali bi se po njemačkome imenu „Ziege“ za sabljarku moglo pomišljati, da su „koza“, „kozara“ i „kozica“ samo njena imena[1]).

Pa kad se (kao što nam bilješka svjedoči) na ruskom i madžarskom jeziku zove sabljarka i imenom, koje je postalo po isporegjivanju njena tijela s kosom, može se ona na posljetku za nevolju i kod nas zvati „kosačem“, „kosaljem“, „kosaricom“ i „kosjericom“. No ja joj ovoga puta ipak ne ću ta imena priznati; a nadam se, da će biti i novih razloga za to nepriznavanje, kad se pokupe narodna imena riba i izvan Hrvatske i Slavonije, te se pri tome poslu malo bolje prouče i same ribe, koje dobiše ovo ili ono ime, a naročito što imaju poviše imena u jednom kraju.

5. **Peculjaš.** Petrijevci (Karašica), po raspravi g. D. Hirca u „Nastavnome Vjesniku“ (knjiga V. str. 167.).

6. **Sabler.** Petrinja (Kupa).

---

[1]) Rusima je „sabljarka“ po svoj Rusiji „чехонь“ ili „чеша“; a ovdje ondje kaže joj se i „сабля“ i „саблянница“, pa i „коса“, „косарь“, „коштурь“ i „костурь“ (L. P. Sabanjev, „Рыбы Россіи“, Moskva 1892., svezak II. str. 417.). Poljacima je ona „nad Nidą koza“ (inače oseledeć; dr. M. Novicki, „O rybach i t. d.“, Krakov 1889. str. 53.); po O. Hermanu „kozica“ je Slovacima *Cobitis taenia* Linné, a sabljarka je izmegju ostalih madžarskih imena i „kaszakeszeg“ („kasza“ je kosa; „A magyar halászat könyve“, Budimpešta 1887., svezak II. str. 767. i 765.). Hermanu je opet „kosz“ *Aspro zingel* Cuvier.

Gušćak je orugje za hvatanje ribe. U podugačak kolac, koji se zove botur, utakne se u izvrćenu jamu s jednoga kraja jedna motka, a sa strana, odmah do te motke, utaknu se poprijeko u gotove jame još dvije motke. Na te tri motke i dônji kraj od botura razapne se vrlo gusta mreža, i njome se motke saviju gore. Potok je s krajeva bio pregragjen, a na ona vrata nasred vode, gdje nema gragje, namjestio je ribar s dônje strane svoj čamac tako da se ne miče s mjesta, pa je onda gušćakom zatvorio vrata; i sjedeći na čamcu vagaše češće gušćakom, t. j. zaokrene ga i izruči u čamac, što je u njemu. Slično je sastavljen i rògâč ili rogalj ili šajtar, što sam ga vidio u Bosanskom Brodu, samo je na slobodnome (gornjem) kraju botura namještena vertikalno baoča, te se pri lovljenju s kraja vode jednom rukom drži za baoču, a drugom za botur (isporedi sliku 190. i 191. u Hermanovu djelu, svezak I. str. 304. i 305.).

7. **Sablja.** Zagreb (Sava); Dubica (Una); Krapje (Sava); Lonja (Trebež); Stružec, Osjekovo ili Osekovo, Gračenica, Repušnica i Kutinja ili Kutina (Lonja i Lonjsko polje s pritocima Vugrinovo, Topolnik, Strug, Rakitnjak, Melina, Čeprlin, Stara Lonja, Podrpanjka i Kostinca Jarek); Stara Gradiška (Sava); Živike (Crnac); Mačkovac (Sava); Bobovac, Strmen, Crkveni Bok i Ivanjski Bok (Sava); Spanjsko (Sava); Petruševec i Žitnjak (Sava); Virjanski Konaci (Drava); Sisak (po raspravi g. D. Hirca), i Vrbovljani (Veliki i Mali Strug, Sloboština i Sijerač).

8. **Sabljača.** Virje (Drava), po raspravi g. D. Hirca; Uskoke, dijel Stare Gradiške (Sava), po „Glasniku hrv. narav. društva“ (za god. 1892. str. 245.).

9. **Sabljak.** Sava (Sisak); po raspravi g. F. Hefela u „Glasniku hrv. narav. društva“ (za god. 1889. str. 75.).

10. **Sabljar.** Osijek (Drava, po raspravi g. D. Hirca); Brod (Sava); Zemun (Dunav i Sava); Mitrovica (Sava); Uštica (Stara Sava); Jasenovac (Veliki Strug i Sava); Topolovac (Sava i Lonja); Ilok (Dunav); Susek (Dunav); Kamenica (Dunav); Surčin (Surčinske Bare); Rajevo Selo (Sava); Surduk (Dunav); Belegiš (Dunav); Novi Banovci (Dunav); Stari Banovci (Dunav); Čortanovci (Dunav), i Opatovac (Dunav). Čuo sam ovo ime u Bosanskom Brodu, pa i mali sabljar da se zove tu sabljarac. A i Marsilius u svome djelu „Danubius Pannonico-Mysicus“ (Hagae et Amstelodami, 1726.) piše: „Rascianis, & Ungaris Sablar nuncupatur.“

11. **Sabljara.** Dubočac (Sava); Štivica (Crnac); Davor ili Svinjar (Sava); Račinovci (Sava), i Komletinci (Bosut i Spačva).

12. **Sabljarka.** Beočin (Dunav); Vukovar (Dunav); Osijek (Drava); Sašinci („Jezero“ na općinskom pašnjaku Leget tik kraj Save); Morović (Bosut i Studva); Beška (Dunav); Apševci (Spačva); Apševci, Podgragje, Nijemci, Gjeletovci (Bosut); Zemun (Dunav i Sava); a zabilježio je i Pančić ovo ime, pa i g. D. Hirc „za Savukod Gračenice“.

13. **Sabljaš.** Rijetko se govori u Zemunu („Летопис Матице Српске“, knjiga 166. str. 76.). Čuo sam i ovo ime u Bosanskom Brodu.

14. **Sabljica.** (Na Lonji, po raspravi g. D. Hirca.)

15. **Sabljika.** Općina Okučane (Veliki Strug); a ja sam u Vrbovljanima, selu ove općine, slušao gdje govore „sablja“, kao što sam sprijeda napominjao.

16. **Šnajder.** Šarengrad (Dunav), i Rajevo Selo (Sava). Ovo je ime načinjeno po njemačkom „Schneider“, koje se govori ponajviše na dônjemu tijeku Dunava i Save, i to od ribara Nijemaca. I Madžari zovu sabljarku „szabó“ i „szabóhal“; a O. Herman piše: „Petényi spominje sabljarku još i iz Tise, i interesno je, što je po pričanju podunavskih madžarskih ribara zabilježio od riječi do riječi: da ima tri vrste mesa, t. j. račje, kokošinje i riblje meso, i to kod uha (sic!) račje, na vratu kokošinje, a na legjima riblje meso. Zovu je i krojačem (a to je ovaj „šnajder“), jer je ozgo tanka, ima malo mesa, a velike su joj oči“ (II. svezak str. 710.). Ma Nijemcima je „Schneider“ ribica *Alburnus bipunctatus* Heckel (G. Henschel, „Prakt. Anleit. zur Best. unserer Süsswasser-Fische i t. d.“, Lipiska i Beč 1890. str. 144.), koje ima i kod nas i u Bosni.

17. **Zec.** Sisak (Kupa); Varaždin (Drava; prof. Gj. Sebišanović). U kvestionaru iz Dvora i Divuše spominje se zekica i zeka; a ovo su druge ribe. Zeka je iz Sane kod Prijedora *Alburnus lucidus* Heckel („Летопис Матице Српске“, knjiga 181. str. 93. i 102.).

Tako bismo imali zasad i bez ona četiri nepouzdana imena pod br. 4. ovih šesnaest imena za vrstu *Pelecus cultratus* Linné: babov, brdva, gmitra, peculjaš, sabler, sablja, sabljača, sabljak, sabljar, sabljara, sabljarka, sabljaš, sabljica, sabljika,

šnajder i zec. Većina imena pokazuje, da je pomenuta vrsta po narodnom shvaćanju najsličnija sablji; a to je shvaćanje ušlo i u jedan kvestionar, jer u njemu nagjoh, da je riba sablja „ozgo široka, ozdo kao sablja".

Iz jednih mjesta javljaju, da je sabljarka stalna riba, a iz drugih opet da je selica. Ja sam dokučio n. pr. u Dubici, da je u proljetno doba ima najviše, kad iz Save dogje u Unu, pa da tada plovi u hrpi, te da su nekada gatale babe gledajući te hrpe: ide riba kao vojska, bit će rata[1]). U Jasenovcu razabrah, da ljeti, kad je mala voda, ima malo i „sabljara"; a i da je njihovo meso izvrsno, pa s legja da nema kosti (dlaka) u njemu. Rekoše mi u Staroj Gradišci, da se „sablje" ob ljeto ne mogu ni vidjeti, te da su brze i lako uteku. Gotovo to isto kazuju o „sabljaru" i u Brodu; no tu tek potvrdiše, što Dubičani pričahu, t. j. da ide „u logoru po 200 komada".

I zbog toga ima pravo O. Herman, kad piše: „Vita sabljarka nije tako rijetka u našim rijekama, kao što mnogi drže; nego je to riba, koja živi u društvu (a to je pomenuta ‚hrpa' ili ‚logor'), dakle samo onda se dâ uloviti, kad ribar na nju slučajno naigje. Ja sam kod Apatina i Zemuna češće na nju naišao, i onda mi je toliko dolazila na udicu, da mi je dodijalo" (svezak II. str. 709.). A po kazivanju zemunskih ribara napisao sam opet ja, da je sabljarka „obična riba u Dunavu i Savi" („Rad jug. akad. znan. i umjet.", knjiga 126. str. 101.).

Sabljarka se mrijesti (bije, tare i t. d.) ponajviše u mjesecu maju, a ovdje ondje već u aprilu ili čak u junu. Duljine variraju po kvestionarima izmegju 20 *cm* i 50 *cm*, a težine od $^1/_2$ *kg* do 3 *kg*. Bit će, da se malo pregoni i što se tiče duljine i težine njene. A iz nekolika se kvestionara još razabira, da se i sabljarka pribraja u „kesege". U Šašincima n. pr. razlikuju kesegu deveriku, kesegu običnu, kesegu sabljarku i kesegu crvenperku; u Račinovcima kesegu sabljaru i kesegu klocaru, a u Apševcima kesegu crvenperku, kesegu široku, kesegu sabljarku, te kesegu bijelku ili bjelušavku.

*

Kad mi je prošastih ferija preparator „Bos.-herc. Zemaljskog Muzeja" g. E. Zelebor pružio staklo, u kome je bila riba, što je 11. aprila 1899. godine u prisutnosti njegovoj uhvaćena mrežom na ušću Lašve u Bosnu, pomislio sam na prvi pogled da je kakav šaran. Pa reče mi g. preparator, da je nju i ribar doista držao za „šarana". Ali kad je izvadismo iz spirita, te vidjeh njenu legjnu peraju i na njezinim ljuskama gotovo kao koralj (merdžan) crvenkaste bodljike, sjetih se namah Mehe Efemovića iz Bosanskoga Broda, koji mi je razgledajući s drugim ribarima sliku vrste *Leuciscus virgo* u Heckel-Knerovu djelu „Die Süsswasserfische der österreichischen Monarchie" (str. 175.) rekao, da je to hodica. Ma pogodio je Meho dobro, da je ta slika pravljena, kad se mrijesti ili „razbija" hodica, jer „se tad oboba ona"; a onda još reče, da ima nje u Lašvi i da je tamošnji ljudi zovu merdžan-ribom. Prošao je Meho unakrst Bosnu i Hercegovinu, pa otuda zna on, gdje koje ribe ima i kako je kuda nazivaju; a jer u Bosanskom Brodu radi zajedno s doseljenim apatinskim ribarima, to je od njih poprimio njemačka imena „Osling" i „Wilder Karpfen" za svoju „hodicu".

Iz dojakošnjega mog razlaganja, pa i sa same slike (vidi *tablu* uz ovu raspravu) razabira se jasno, da je taj primjerak mliječac vrste *Leuciscus virgo* Heckel, za koju

[1]) G. F. Hefele zabilježi, da u Sisku vjeruju u ovo: „Čim sabljak stane dolaziti, sjutradan bit će kiše". Heckel-Kner pišu takogjer, kako su nekada mislili ribari, da sabljarke navješćuju rat, ali i glad i kugu, kad se ukažu, pa da to biva samo svake sedme godine" („Die Süsswasserfische der österreichischen Monarchie", Lipiska 1858. str. 129.).

sam odabrao (a čut ćemo i zašto) kao ponajbolje narodno ime platnica. No mene su na ovome mliječcu zanimale najviše bodljike (ovako zovu kožne izrasli njegove u Staroj Gradišci; u Kostajnici im vele „bodeži“ i „boce“, u Dubici i Bosanskom Brodu „bobe“, a u Zagrebu „trnovi“ i „igle“), što su se osule po glavi i po polegjini upravo onako, kao što opisuju Heckel-Kner, a bješe ih sitnih i po koščicama u svih peraja. S nekih mjesta one su pootpadale, a to se pozna po ožiljcima, što ostaše iza njih; jednu sam pak bodljiku otkinuo i ponio sa sobom, da je natenani razgledam.

Pisci ovi ne spominju ništa, kakve su boje bodljike u živa mliječca pri kraju mriješćenja, a kakve opet kad se on čuva u spiritu, pa to je po mojemu sugjenju jedina opravdana zamjerka čitavom opisu njihovu. Ali je zato C. Th. E. pl. Siebold izrijekom naveo, „da su pod kraj razvoja ove trnovite kožne tvorevine tvrde i žute kao vosak“ („Die Süsswasserfische von Mitteleuropa“, str. 193.), no o boji njihovoj u spiritusnih preparata nema ni on nijedne riječi. Čini se, kao da se nije pazilo na to kod ove vrste, makar što Heckel-Kner ističu u opisu vrste *Leuciscus pigus* de Filippi, koje kod nas da nema a na italijanskom se jeziku zove „Pigo“, kako bodljike njene postaju u spiritu polako „crvenkastosmegje“ (rothbraun), baš kakve su i u lašvanske platnice. A da se bodljike i u spiritusnih preparata žute kao vosak, o tom sam se uvjerio na jednom primjerku platnice u zoologičkom odjelu „Narodnoga Muzeja“ u Zagrebu.

Zbog ove boje bodljika potražio sam u opisu sabljarke pomenuto djelo Marsiliusovo u knjižnici ovoga odjela „Narodnoga Muzeja“ u Zagrebu (kojom upravlja sada g. sveučilišni profesor dr. Aug. Langhoffer); i u opisivanju vrste, što ju je označio on kao *Orfus germanorum,* a nije ništa drugo već naš *Leuciscus virgo,* nagjoh da su bodljike (kao što kazuju i naši ribari) „tvrde i bijele“ [1]). I dr. H. Nitsche piše, da se *Leuciscus virgo* Heckel mrijesti mjeseca aprila i maja, pa da ima tada po „mliječcu kožnih bradavica, koje su nalik na trn i bijele se kao mlijeko“ („Die Süsswasserfische Deutschlands“, Berlin 1899. str. 21.). A najposlije ne kaže o mliječcu O. Herman ni onoliko, koliko ima u Heckel-Knerovu djelu (vidi „A magyar halászat könyve“, II. svezak str. 720.).

Dobro su uradili Heckel-Kner, što su ove bodljike, kad se otkinu s mliječaca iz spirita, isporedili po obliku s rogom kojega nosorošca, jer su s dônjega kraja zaista kao malko izdubene. Inače su one kao i rog u nosorošca nešto nakrive i šiljaste, ali se po njima vide uzduž po tri brida (tako je bar na ovoj bodljici u mene, koja je otkinuta s lijeve strane iz stražnje polovine tijela). U prolaznoj svjetlosti ova tvrda bodljika bješe više crvenkasta, a u odraznoj crvenkastosmegja; i g. E. Zelebor uvjeravaše me, da su u živa ovoga mliječca bile bodljike po boji gotovo ovake kao i sad. No ne mogu nikako prećutati, da je veća sličnost izmegju lašvanske platnice i slike dunavske platnice u Marsiliusovu djelu, nego li izmegju nje i slike u Heckel-Knerovu djelu, a navlastice što se tiče oblika bodljika i boje ljusaka. Izmegju ljusaka ima naime u lašvanske platnice po jedna poširoka pruga od samih crnih tačkica, a to je ono, što se ne raspoznaje lijepo sa slike u posljednjem djelu. Pa te sam pruge motrio poslije i na zagrebačkim platnicama (a i na dubičkoj plotici, o kojoj će kasnije u bilješci biti govor), i one se vide bolje na starijim primjercima. A

[1]) Budući da je teško doći do ovoga djela, prenosim ovamo iz njega to mjesto: „Generat Aprili, & Maïo, his mensibus masculus prominentias duras albas, internè cavas, figuratas, uti sunt aculei in rosarum vepretibus ex cute, & squamis excrescentes nanciscitur, sed quae in capite minores, minùs aculeatae, & coronatim dispositae persecto coitu omnes deperduntur“ (svezak IV. str. 13.).

8. novembra godine 1901. gledah na jednom primjerku, kako su mu se već počele zametati bodljike na pojedinim ljuskama, pa i boja njihova da je isprva zaista bjelkasta. Sve to vidjeh još bolje na drugom primjerku 15. novembra te godine, a navlastito zametke bodljika iznad očiju.

Ove su ljuske po Heckel-Kneru koncentrično isprutane (pruci tanki i valoviti), te sa slobodnoga spoljašnjeg kraja s mahačem (lepezom) od 5—7 radija. Malo ispred pominjane bodljike izvadio sam jednu ljusku, i ona je imala mahač od radija i s **unutrašnjega** kraja; o tome sam se takogjer uvjerio na platnicama, koje sam kupovao na Kaptolskom trgu zagrebačkom. Ali ovoga unutrašnjeg mahača nemaju sve ljuske, a naročito što su više sprijeda.

Budući da su u djelu „The Fresh Water Fishes of Europe" (H. G. Seeley i t. d., London i t. d. 1886. str. 150.) dotadašnje odjelite vrste *Leuciscus virgo* Heckel i *Leuciscus pigus* de Filippi odregjene kao varijetete **jedne** vrste, pa jer je to usvojio i dr. H. Nitsche u svojoj pomenutoj krasnoj radnji (na str. 20.), to još s većim pravom tvrditi mogu, da je u mojim rukama bio tada mliječac vrste *Leuciscus virgo* Heckel. Jedino mi je žao, što dr. H. Nitsche nije po prijedlogu Englezâ poprimio znanstveno ime *Leuciscus pigus* Lacépède kao ime vrste, jer bih onda i ja pošao za njima.

Iz kvestionara, što sam ih napomenuo na početku, razabrah, da se nekakva riba u Zagrebu zove platnica, da je stalna u Savi, pa da se mrijesti maja i juna, i da tada ima po sebi „igle". Odmah sam gledao da je dobijem u svoje ruke, pa da odredim, kojoj vrsti pripada to ime; ali nakon povratka iz Sarajeva ponovo sam je imao, kao što maločas napominjah, pred sobom, samo da se ne bih u čemu prevario (a bilo je nje do 19. novembra 1901., kad je ovaj članak otpremljen u Sarajevo, svakoga petka kad više kad manje). U ribara iz Stupnika bjehu n. pr. 20. septembra godine 1901. dva primjerka. Veći sam kupio i on je bio 40 *cm* dugačak. Na nj sam primijenio opis u Heckel-Knerovu djelu, ali me najviše iznenadila bočna pruga s lijeve strane. Kad je došla do 13. ljuske, najednom je tu prestala, pa se onda započela opet na ljusci, što se ozdo gornjim rubom uvrla izmegju 12. i 13. ljuske bočne pruge, i otišla je tim dônjim redom ljusaka sve do repne peraje. Poslije nijesam ovu nepravilnost razabrati mogao.

Šarenica u oka bijaše žućkasta i puna crnkastih pjega; prsne peraje i trbušne žutjele su se gotovo kao naranča; zadnja i repna peraja bjehu crvenkaste, a legjna se opet plavila nešto malo. Zatim sam želio vidjeti, dali je njena „košuljica" (potrbušna opna, Bauchfell) crna i kakvi su joj zubi na donjoždrijelnim kostima. Rasporivši je, ukaza se crnilo, ma ne onako jako kao u zemunske efike („Rad jug. akad. znan. i umjét.", knjiga 126. str. 92.), a jamačno zato, što je s jeseni i ta boja svjetlija. A zubi su upravo onaki, kao što treba: 6 u retku na lijevoj donjoždrijelnoj kosti i 5 na desnoj, a oblika kao na slici 96. u Heckel-Knerovu djelu. Ovu platnicu opisah malo prostranije, da budemo potpuno uvjereni, e se pod tim imenom prodaje u Zagrebu vrsta *Leuciscus virgo* Heckel. Ali se uz ime „platnica" čuje tu i platica [baš kao i kod Slovenaca; vidi u Pleteršnikovu „Slovensko-nemškom Slovaru" kod riječi „platnica" pod br. 10) i „platica" pod br. 3)], a ribar Gjuro Živičnjak zna, da se ovoj ribi kaže na njemačkome jeziku i „Frauen-Nerfling".

No prije nego prijegjem na ostala mjesta, u kojima se po kvestionarima govori platnica ili drugo koje ime, valja da se povratim na imena, što ih sprijeda napisah po kazivanju Mehe Efemovića. Čuvši od njega ime „hodica", dogje mi odmah na pamet slično odica, što ga je zabilježio općinski načelnik g. Stevo Prodanović za Drenovac

(Sumetica, Voćinska i Vojlovica); a onaj „h“ na početku prvoga svakako je osobina tamošnjega govora (i u Hrvatskoj Kostajnici slušah od ribara „hmalo“ mjesto „malo“). A zbog imena „merdžan-riba“ molio sam za razjašnjenje iz Zenice, ali ga još ne dobih kao ni iz Županjca, gdje se opet jedna riba zove „merdžanuša“ [1]). Njemačko ime „Osling“ bijaše mi poznato iz kvestionara brodskog, a prije dolaska u Bosanski Brod razabrao sam za nj u Jasenovcu i u Staroj Gradišci, pa ponovo i u Brodu, ma u sva tri ova mjesta čuh uza nj i „Wilder Karpfen“.

Tragao sam za imenom „Osling“ po njemačkim rječnicima i stručnim djelima, i jedva ga nagjoh u Marsiliusovu djelu, gdje je izjednačeno u značenju s imenima „Esling“ i „Nase“, koja pripadaju današnjoj vrsti *Chondrostoma nasus* Linné. Razgovarajući se s ribarima, koji „Osling“-a ističu kao vrstu, a ne znadu mu hrvatskoga ili srpskog imena, nastojah da dokučim, znadu li za podusta (a to je *Chondrostoma nasus)*, pa i po čemu ga razlikuju od „Osling“-a. U Jasenovcu mi je odgovorio g. Antun Kirchhoffer, da je njemu podust „patuc“, a „Osling“-a da ima u **Uni** te „da je crn iznutra, ali ne onako jako kao patuc“. A brat njegov g. Ignjat Kirchhoffer, koji je zakupnik ribolova u Gušću i prodaje ribu svakoga petka u Zagrebu, pokazao mi je 18. oktobra 1901. na platnici kod susjednoga ribara, da je **to** „Osling“ [2]).

Možda će tkogod reći, da današnji ribari naši primjenjuju krivo ovo njemačko ime, budući da je ono isprva bilo ime za podusta. Ali ja opet mislim obrnuto, t. j. da je u tom pogriješio Marsilius; a to sudim po tome, jer je njemu „platnica“ (kao što je Bloch poprimio od njega) „in Ungarn Jakeseke und bey den Illiriern Jass“ (t. j. jaz) [3]). Jaz i platnica, da grdne razlike! „Neiskusan bubnjar, kad vadi efiku (tako se zove u Zemunu platnica, njem. „Eferl“) iz bubnja, misli od nje da je jaz, ta dosta je nalik na nj“ („Rad“, knjiga 126. str. 91.); a od ovakoga ribara mora da je i Marsilius čuo ime „jaz“ za našu „platnicu“ [4]).

---

[1]) U posljednjem času obratio sam se na svoga dobrog znanca iz Bihaća, sadašnjega upravljaj. učitelja u Zenici g. Petra Mirkovića, i on mi je odmah odgovorio ovo: „Riba u Lašvi, što je Vi zovete ‚merdžan-ribom‘, nije nikoja druga nego pastrma. ‚Merdžan‘ je turska riječ a znači crven dragi kamen; ele, po pastrmi imaju crvene pjege, poredate kao drago kamenje — crveno, pa zato je prozvaše ‚merdžan-riba‘.“ — Zar da Meho ne zna, što je pastrma? Baš ovaj odgovor daje nam još više povoda, da se raspitujemo, koje je tumačenje pravo.

[2]) Za vrstu *Chondrostoma nasus* Linné objavio sam u „Nastavnome Vjesniku“ (knjiga VIII. str. 463.) četrdeset narodnih imena, od kojih uzeh kao glavno „podust“. Lanjskim putovanjem doznadoh, da se podustu u Jasenovcu kaže i batuc (Luka Dragić), u Staroj Gradišci mrnja i mrnjača; a Sava Dragaljević, koji se doselio iz Dvora u Vrbovljane, reče mi, kako se podust u pregjašnjoj postojbini njegovoj zove jovača. Ime „jovača“ nije ušlo u dvorski kvestionar, ali ga je g. načelnik Stevo Prodanović uvrstio u drenovački. No u dvorskom kvestionaru bješe nekoliko imena nepoznata značenja, pa stoga se obratih na prijatelja svoga g. Lazara Savića, kr. kotarskog suca, da mi pošalje tih riba. I pod imenom oštroglav dobih iz Une i Žirovca podusta. A iz Divuše javljaju, da u Uni hvataju oštroglava, kojemu je običnije ime biovica. U Kostajnici sam zabilježio ime oštroglavac i biovica, i po tome bi vrsta *Chondrostoma nasus* imala sada 47 narodnih imena. Otkuda imena „oštroglav“ i „oštroglavac“? Gj. Sebišanović piše: „Podusti puštaju u Dravi od 1. aprila sve do danas, t. j. 3. maja ikru i mlijeko, te su na glavi i po licu obasuti mnogim sitnim blijedim prištićima, koji se vide kao nemanjaste šiljaste bradavice“ („Glasnik hrv. narav. društva“ za god. 1889., str. 234.). Istini za ljubav valja mi dodati, da ribari kostajnički govore „rijać“ (a ne „rijač“), pa da je Bugarima Pančićev „morunaš“ *Abramis melanops* Heckel (Gerov: „Rječnik bugarskoga jezika“), a i da se u Orubici (Sava) čuje ime „bivovica“.

[3]) Marsilius je napisao: „Ungaris Jakeseke, Rascianis Jass nuncupatur.“

[4]) Nijesu bolji ni oni ribari, po kojima je g. F. Hefele zabilježio, da je jezu još ime „bijeli ili divlji krap“ („Glasnik hrv. narav. društva“ za god. 1889., str. 76.). „Bijeli krap“ ili „bijeli šaran“ zove se u Zagrebu samo „klen“; a „divlji krap“ je naš „Wilder Karpfen“ ili platnica, koju i ovaj pisac napo-

Prema ovome imali bismo dosad za vrstu *Leuciscus virgo* Heckel ova hrvatska ili srpska i njemačka imena: efika, merdžan-riba (ako bude imao Meho pravo), odica, platica, platnica, te „Eferl“, „Osling“, „Wilder Karpfen“ i „Frauen-Nerfling“. A sad ću tek po obećanju da istaknem, gdje se sve govori narodno ime platnica ili koje drugo, što je s njime jamačno sinonimno; no žao mi je, što se ne ću moći držati abecednoga reda.

1. **Platnica.** Zaprešić (Sava i Krapina); Zabok (Krapina); Selnica, Mali i Veliki Bukovec te Kapela-Dubovica (Drava, Bednja i Plitvica); Španjsko (Sava); Jakuševec i Mičevec (Sava), i Pisarovina (Kupa i Kupčina). U ostalome dolazi ime „platnica“ i u „Ribama“ g. sveučil. prof. dra. M. Kišpatića (str. 296.), i to za vrstu hajn ili pečenica (drugdje deverika, sinj i t. d.), pa neodregjeno i u „Pabircima i t. d.“ g. sveučil. prof. S. Brusine (n. pr. u Dubici i u Slunju), — ali ćemo se sad zacijelo složiti svi u tome, da joj ono ne pripada[1]).

2. **Platica.** Kraljevec, Čemekovec, Prosinec, Vučilčevo i Rozgo (Sutla); Martinska Ves (Sava); Severin (Kupa), te Brod (Kupa i Kupica). Pančiću je „platica“ *Blicca argyroleuca* Heckel, a i „platika“; pa to je „platica“ i g. dru. M. Kišpatiću (str. 299.). O. Herman ima takogjer u „Mesterszótár“-u imena „platyicza“ i „platyika“, a oba mu znače što i hajn gdjegdje u nas, t. j. *Abramis brama* Linné, upravo kao i Slovencima pored pravoga pomenutog značenja (ali po jednome starom rječniku)[1]). No O. Herman misli za riječ „platyicza“, da dolazi od „latice = late = širok (széles)“, te da je rumunjskoga podrijetla; a od imena „platyicza“ da je postalo „platyika“. Doista napominje on, da i Rumunji tu ribu zovu „platyicza“ (II. svezak str. 768.). Ma po trećem izdanju Vukova „Рјечник“-a platica je u Bosni daska; a i u Lici su platice kao brvna, kojima pode štale za marvu (a to su opet srijemske „platine“, koje meću n. pr. po ćuprijcama preko jendeka ispred kuća). Pa ovo ističem toga radi, da se zna, e se riječ „platica“ govori u narodu i sa drugim značenjem[2]).

3. **Platišnica.** Ovo se ime čuje u općini Skrad kod Dobra-Pošte (Dobra), ali uza nj stoji još „bjelica crvenperka“.

4. **Plotica.** G. dr. M. Kišpatić piše, da „na Korani zovu pločica ili plotica“ našu platnicu (str. 313.); ali po tamošnjem kvestionaru bila bi ovo *Abramis brama* Linné. Žao mi je, što se moram potužiti, da kvestionari nijesu ispunjeni ni potpuno ni pomnjivo pa da se na njemačke ili čak i znanstvene nazive za narodna imena rijetko kad pouzdati možemo. Inače se govori ime „plotica“ u ovim mjestima: Petrinja (Kupa); sluńjski kotar (Glina); Dubrave (Bistrac, Ribnjak i Dobra); Krnjak (Korana, Radonja i Rijeka); Gliboki Brod i Ribari (Kupa); Ferenci, Zaluka, Zajačko Selo, Podbrežje i

minje po imenu, ali ne znade onda, koja je to riba (str. 78.). Jamačno se po ovome nestručnjačkom pisanju poveo i Gj. Sebišanović, jer je i njemu jez „bijeli krap“; ali je najčudnovatije, što je g. D. Hirc baš u Sisku (gdje je g. F. Hefele čuo ime platnica) dobio platnicu „u svadbenom ruhu“, te što je tek nakon „mnogo godina“ i kod tolikih ribara svakoga petka u Zagrebu jedva u Gundincima doznao za ime njeno „krastavka“ („Nastavni Vjesnik“, knjiga V. str. 168.). Pa i ovo jedino narodno ime njegovo ne vrijedi mnogo, jer „krastavkom“ ili „krastašem“ (kao što mi rekoše u Vrbovljanima) može se zvati svaka riba, koja „se okrasta“ za vrijeme mriješćenja. A u ostalome je i on na str. 160. napomenuo, kako je ribarima „jez ili jaz“ i *Leuciscus virgo* i *Idus melanotus*.

[1]) Riječ „платьица“ poprimio je Miklošić u svoj „Lexicon palaeosl.-graeco-latinum“ s tumačenjem „sensus ignotus“; J. Habdelić ima u svom „Dictionar“-u imenicu „platnica“, ali kaže izrijekom da je „platnica kolna (orbile)“. Pa i Voltidži je unio u svoj „Ričoslovnik“ ovu riječ su dva značenja: komad platna i dućan, u kome se prodaje platno.

[2]) Marsiliusu je „platika“ naš hajn ili sinj ili ploska, pa to je i u Klenku (Sava).

Mirkopolje (Kupa); općina Rječica (Kupa i Blatnica); Stative Donje (Dobra); općina Draganić (Kupčina); Hrašće (Kupčina); Svinica (Svinica); Glina (Glina i Maja), i Dubica (Una).

Napomenuo sam sprijeda, kako se po „Pabircima i t. d.“ jedna riba u Dubici zove „platnica“; ma evo po kvestionaru od godine 1892. glasi to ime plotica, pa i ja sam slušao gdje ovako govore u kući zakupnika ribolova g. Nikole Cvetkovića. Mladi gospodar Joco Pejić reče mi, „da je plotica poput jeza ili šarana; od jeza ima ona krupniju ljusku, a opet nema testere kao šaran“ (ovo je 3. koščica šaranske legjne peraje, kojoj se u Kostajnici veli „fatalo“, t. j. hvatalo). Momak njihov Mišo Severović kazivaše, kako je plotica „slična jezu, ali da je krupnije i žućkaste ljuske, pa da u proljeće muško ima bobe, i to od marta do maja, te da tad u čevrndijama (virovima) 20—50 komada trče naokolo i sabijaju se vrtence (usprav kao „vrtena“ što stoje), i da se muškarci češu bobama oda ženske, koje su drobastije, bez bobî i hrane se vodenim pužićima.“ Od ovoga inače vragoljastog momka doznadoh, da se „potrbušna opna“ zove „košuljica“, pa da ona u plotice nije onako jako crna kao u podusta ili podustve (potvrdio je dakle, što je kazao i g. Antun Kirchhoffer za „Osling“-a). Lazar Mataruga, ribar u Bosanskoj Dubici, baš je malko prije otišao od kuće na liječenje u jedno obližnje selo, nego što sam mu banuo pred kuću; ali mi je poslije otpisao, da je dosad „hvatav'o i — plotice“ [1]). Moje je uvjerenje, da je dubička „plotica“ što i zagrebačka „platnica“ već i stoga, jer je vrsta *Abramis brama* poznata u Hrvatskoj Dubici kao sinj, a u Bosanskoj Dubici kao „ploska, ajn i šiljan“. Istina je, da bi se moglo pomišljati i na bodorku, koja se najlakše raspoznaje po mliječcima za vrijeme mriješćenja, jer H. Gervais i R. Boulart pišu u djelu „Les Poissons“ (prvi dio str. 112.) ovo: „A cette époque, les écailles du mâle se recouvrent de tubercules; il y en a de un à trois sur chacune d'elles“; a kakvi su pak mliječci vrste „platnica“, to znamo već otprije. Na ovo me poregjenje navelo, što sam u Stulićevu „Rječosložju“ našao riječ „plòtica“ za riblji rod *Leuciscus* (ali po jednome ruskom rječniku), pa i što je bodorka iznutra crnkasta [2]).

G. D. Hircu „plotica“ je *Blicca argyroleuca* u Severinu (a općinski šumar g. Dragutin Hrska napisa godine 1892. „platica“); a u Neretvi su „plotice“ opet druge ribe. Kad još dodam, da ćemo i riječ „plotica“ naći u pomenutome Miklošićevu rječniku, pa da se riba „plotica“ hvata u Uni kod Bihaća i u Sani kod Prijedora, onda sam prikupio o njoj na jednu hrpu sve, do čega sam doći mogao.

5. **Plotnica.** Banija (Kupa); Remetinec, Lučko i Ježdovec („Sava i po istoj otvorena Savišća“, t. j. rukavi njeni). Josip Burić i Pavao Škornjak iz Remetinca, Janko Trsun iz Lučkoga i Juro Biškupić iz Ježdovca napominju pored „plotnice“ kao zasebnu vrstu „hajna ili pečenicu“; a u Bjelostjenčevu „Gazophylacium“-u dolazi takogjer

[1]) U „Rječniku hrv. ili srp. jezika“ nema glagola hvatavati, ali ima riječ „čevrntija“.

[2]) L. P. Sabanjevu je naša bodorka *(Leuciscus rutilus* Linné) „плотва, плотица, плоть, плотвица, плотвичка, плотичка, плотушка i t. d.“ (str. 222.), pa i Poljaci imaju slična imena. U Svinici se zove „plotica“ i „bijelka“ i „bjelica“; u Baniji se ističe „plotnica bijela“, a iz Dvora sam dobio pod imenom „bjelica“ vrstu „platnica“. Lako može biti, da je ovdje ondje „plotica“ i *Leuciscus rutilus;* no ova se vrsta zove kladnjačom i u Hrvatskoj Dubici. A da budem još pouzdaniji, što se tiče značenja imena „plotica“, zamolio sam poštovanu gospogju Mariju Ervaćanin, kćer g. Nikole Cvetkovića, da mi pošalje u Zagreb jedan primjerak. I kad sam ga dobio sa jednim malim sinjem (sinjarkom), osvjedočio sam se ponovo, da je plotica zaista *Leuciscus virgo* Heckel. Pa to će biti ona jamačno i drugdje na našoj strani. Ali u ove plotice bješe košuljica dosta crna, a osim repne i zadnje peraje bjehu i trbušne peraje njene djelomice crvenkastožute.

riječ „plotnicza“, ma s tumačenjem da je „Psetra“ ili „Pseltra“ (a to je sasvim druga riba).

6. **Plotvica.** Tounj (Tounjčica i Rudnica).

7. **Plodica.** Živike (Crnac), i Stara Gradiška (Sava). Ovako ribari Nijemci izgovaraju ime „plotica“; ali je u Živikama ispunio kvestionar g. učitelj Matija Petrović, pa stoga sam ga samo uvrstio ovamo.

8. **Erflin.** Varaždin (Drava). U kvestionaru čitamo: „Izgleda kao klen, samo ima manju glavu i žute splave (peraje).“ Ne mogu dakle da pristanem uz g. dra. A. E. Jurinca, kad piše da varaždinski ribari „ne razlikuju“ jeza i našu platnicu, već obje vrste da zovu „nerfl“ ili „erfl“ („Izvješće kr. vel. gimn. u Varaždinu koncem školske godine 1879./1880.“, str. 4.), makar što mu to potvrgjuje i Gj. Sebišanović u „Ihtijološkim refleksijama“ str. 72.), pa što je i Marsilius poprimio ime „jaz“ za platnicu, a i u Zemunu i u Sisku i drugdje neiskusni ribari brkaju ove dvije vrste, — jer se jez ili jaz raspoznaje od platnice po kosim ustima i sitnijim ljuskama, pa i po boji tijela i donjih peraja, poradi kojih ga u Dubici i zovu „Rothkarfl“. A varaždinski ribari (Mijo Oreški, pa gradski lugari Petar Mrazović, Gjuro Ivić i Mijo Mikulec) i ne isporegjuju platnicu s jezom, već s klenom!

Dr. Josif Pančić nema nikakva narodnog imena za platnicu, ali misli da je verozub „poznat u nauci pod imenom *Leuciscus virgo* Heckel“ („Рибе у Србији“, str. 64.). No dr. M. Novicki opisuje ribu „wyrozub“, a L. P. Sabanjev opet „вырѣзубъ“, i obojici je to srodna vrsta *Leuciscus frisei.*

Budući da sam uvjeren, kako se jednim imenom i po nekolike vrste riba nazivati mogu, stoga ne smijem tvrditi, da su sva napomenuta imena u svim mjestima imena jedne iste vrste, naime naše „platnice“. A jer nema sumnje, da vrstu *Leuciscus virgo* Heckel u Zagrebu ribari iz različnih krajeva zovu „platnicom“, to sam navlastito zbog hercegovačkih i dalmatinskih „plotica“ poprimio ovo ime kao najpriličnije. Ali ćemo akcenat ovome imenu ipak morati promijeniti, jer je zabilježen onako, kao što se u Zagrebu čuje po kajkavskom narječju.

Sprijeda je napomenuto, da je platnica stalna riba. Ona se mrijesti (ili „prosipa“) negdje mjeseca aprila, negdje aprila i maja, a negdje opet maja i juna. Duljina njena može da bude od 20—50 *cm*, a težina od $^1/_2$—2 *kg*.

Zemaljska štamparija u Sarajevu.

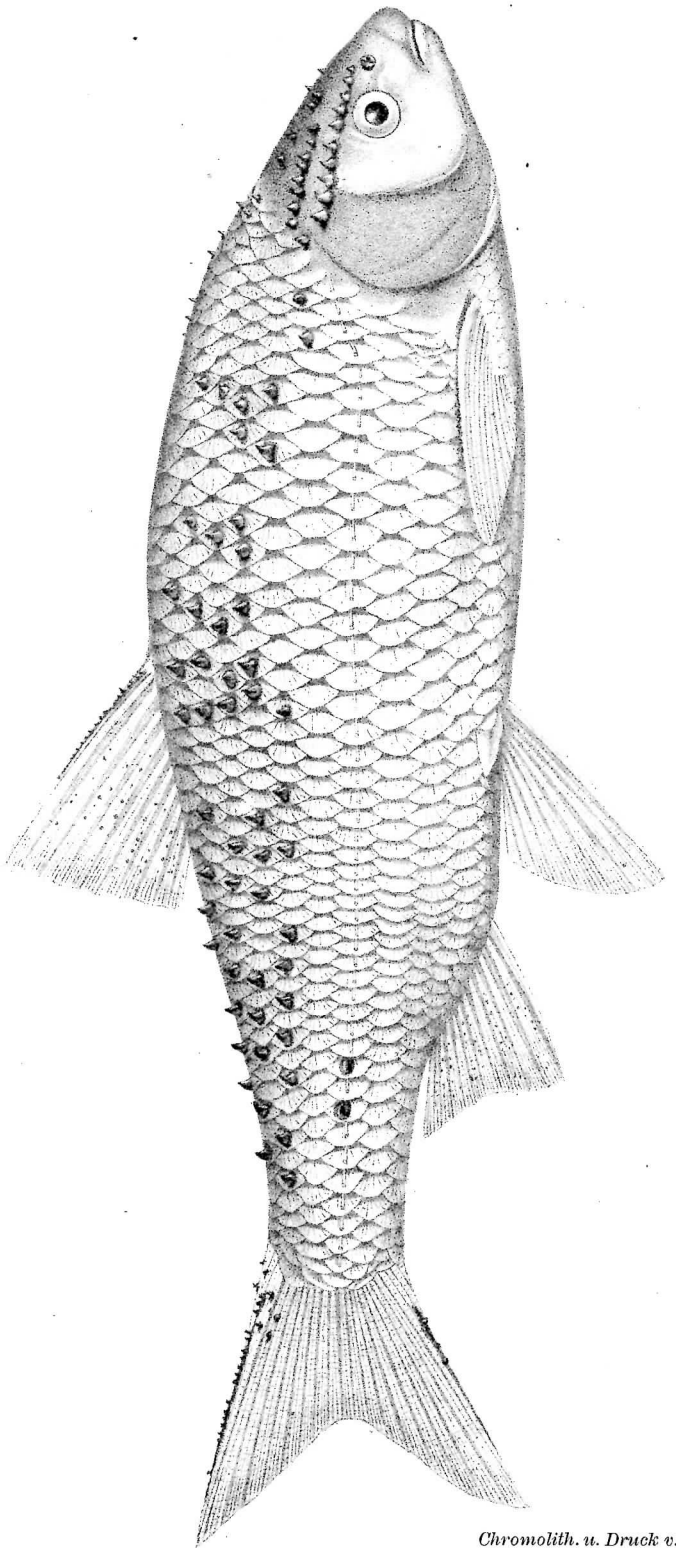

Chromolith. u. Druck v. Th. Bannwarth. Wien.

Platnica *(Leuciscus virgo* Heckel).